

ОКРЕМІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Кадала Віталій Віталійович

Донецький державний університет внутрішніх справ (м. Кропивницький)

Митна справа була і залишається актуальною сферою суспільного життя в Україні, котра постійно потребує пильної уваги та удосконалення. Така теза обґрунтовується тим фактом, що саме регіональні митниці в Україні забезпечують доволі помітні надходження в бюджет, а як наслідок, беруть участь в її соціально – економічному забезпечені. Проте розробка напрямків удосконалення роботи регіональних митниць можлива лише за умови знання попередніх історичних кроків розвитку митної справи в країні взагалі. Такий підхід надає можливість визначити як позитивні, так і негативні процеси, котрі вже пройшли етапи адаптації.

Звернення до історичних етапів розвитку митної справи показало, що в 911 році в торговому договорі Київського князя Олега з Візантійським імператором обумовлювалися питання мита й митних стосунків між двома країнами. Крім того, ознаками безмитної торгівлі відзначалася діяльність купців при Київській Русі. Окремі купці мали привілею з позиції ведення торгівлі без сплати різних зборів.

За результатами дослідження зазначеного історичного етапу вчені дійшли висновку, що Київська Русь мала власну митну систему, стягувала і, за домовленістю з суміжними країнами, сплачувала митні податки.

Варто згадати також історичні події 1288 року. Мається на увазі розробка і видання Острогомського митного статуту, у якому мова йшла про купців з різних країн, а саме Баварії, Польщі, Чехії, Австрії та Київської Русі. Така історична подія засвідчила факт того, що вже в той часу українські митники керувалися у своїй роботі європейськими митними статутами, діяли в єдиному правовому полі з нашим.

Крім того, в історичних літописах зазначалося, що на підступах до Києва, Вишгорода та інших міст Київського князівства будувалися застави-фортеці, де вповноважені князем збирачі збирали мито за перевезення товарів та прогін худоби. Цікавим є також історичний етап розвитку Київської Русі за правління правнука Ольги князя Ярослава Мудрого.

З позиції предмету дослідження важливо звернути увагу на такі події як складання першого писемного звіту законів (знамениту «Руську правду»), якою детально регламентувалася система оподаткування; основою грошових надходжень стали мито і штрафи.

При цьому, більшість стягнень мита і штрафів становили саме торговельні мита:

- по-перше, «вага» і «міра» – за проведення зважування і вимір товарів, що були завезені на територію Київської Русі;

- по-друге, проводилася процедура «мит» за провезення товарів через міські застави;

- по-третє, при перевезенні товарів через річку проводилася операція «перевіз»;

- по-четверте, було введено для купців «гостинне» і «торгове» мито, яке стягувалося за право мати склади і проводити торжища.

Історичними дослідженнями розвитку митної справи в Україні доведено також досить складний порядок митних стосунків за Литовсько - польської держави. На зазначеному історичному етапі була встановлена чітка система митних зборів за ввіз та вивіз різноманітних товарів. При цьому було введено поняття пограничне мито, яке стягувалось митниками, які називалися митними коморами.

З метою розширення дослідження варто також згадати чітку систему митної справи Козацько-гетьманської держави починаючи від Богдана Хмельницького. Даний історичний період відзначився появою поняття Державний скарб. На той час так іменувалась тоді фінансово-банківська і митна служба України. Відбувався збір двох видів пограничне мито:

- евеку (вивізне) пограничне мито;
- індуку (ввізне) пограничне мито.

Як свідчать історичні записи вже тоді українські митники відзначалися високими професійними якостями, освіченістю, знанням іноземних мов. Крім того, в універсалі гетьмана Богдана Хмельницького, датованому 1654 роком, встановлювалися митні платежі за товари, що ввозилися на територію Української держави.

Варто зауважити, що керівником митної справи в Україні спеціальним Універсалом Богдана Хмельницького від 28 квітня 1654 року було призначено дозорця Астматія ь(Остматенка). Історичні записи про діяльність дозорця Астматія (Остматенка) розкрили наступне: він був мудра, зважена, висококультурна людина з європейською освітою, знанням кількох мов, високими професійними якостями державника, фінансиста, економіста. Вважається, що саме Астматія (Остматенка) чимало зробив для організації митної служби Української держави.

Водночас, вивчення істориками праць архідиякона Павла Алепського надало змогу встановити той факт, що митні збори на кордонах щороку приносили у державну скарбницю 100000 червоних золотих.

Враховуючи межі наукового дослідження зауважимо, що до складу початкового етапу розвитку митної справи в Україні пропонуємо умовно включити перші три етапи з існуючих шести, котрі встановлено науковцями, а саме:

I – докиївський період в історії митної справи на українських землях (V ст. до н. е. – VIII ст. н. е.);

II – період Київської Русі та монголо-татарського панування (XI – XVII ст.);

III – період запорізького козацтва – Гетьманщини (XVI ст. – перша половина XVIII ст.).

На основі зазначеного, варто зробити висновок, що початковий етап розвитку митної справи в Україні прямо пов'язаний з появою державності на українських землях, виникненням приватної власності та торгівлі. З розвитком

економічних відносин поступово відбувається соціальне розшарування суспільства та виникає окремий клас купців, які займаються торгівлею товарами не лише в межах території перших державних утворень, але й з представниками інших країн, розвиваючи міжнародну торгівлю. Водночас представники політичної влади шукають нові джерела поповнення державної скарбниці, запроваджуючи нові податки та збори, включаючи мита.